

УДК 378.018.43

Ховрич Микола

ORCID 0000-0002-1494-4550

Кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри технологічної освіти та інформатики,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: n.khovrich@gmail.com

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (АНАЛІЗ ДУМКИ ВИКЛАДАЧІВ)

У статті досліджується проблема реалізації дистанційної форми здобуття вищої освіти. Проаналізовано результати дослідження думки викладачів.

Мета роботи – визначити думку викладачів про позитивні та негативні аспекти дистанційної форми здобуття вищої освіти.

Методологія включає загальнотеоретичні методи: аналіз і синтез педагогічної, психологічної, соціологічної літератури з проблеми дослідження; порівняння, систематизація, узагальнення, інтерпретація наявних теоретичних підходів та емпіричних результатів; аналітична індукція як прийом для формування універсальних тверджень про суть та особливості організації дистанційного навчання в закладах вищої освіти.

Наукова новизна. Визначено (в першому наближенні) думку викладачів про позитивні та негативні аспекти дистанційного навчання у закладах вищої освіти.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можемо констатувати наступне:

1. Переважна більшість викладачів (75%) вважають за доцільне використовувати дистанційну форму здобуття вищої освіти при наявності зовнішніх негативних факторів впливу на здоров'я та життя учасників освітнього процесу.

2. Порівнюючи очну денну та дистанційну форму здобуття вищої освіти, викладачі надають перевагу очній денній формі (90–95%), аргументуючи свою думку можливістю більш якісно реалізувати освітню програму на заняттях в аудиторіях та збільшенням часу на технічну та методичну підготовку до занять.

3. Основними труднощами при дистанційній формі здобуття вищої освіти викладачі вбачають відсутність безпосередньої комунікації зі студентами та колегами, зниження розумової діяльності студентів, неможливість сформувати значну частину професійних компетенцій у студентів технічних профілів без виконання лабораторних робіт в лабораторіях та практичних завдань у навчальних майстернях.

4. Абсолютна більшість викладачів (95%) вважають, що дистанційна форма здобуття вищої освіти впливає на них негативно, оскільки: зменшується рівень комунікації викладач-студент, викладач-викладач; збільшуються фінансові витрати на придбання відповідного технічного забезпечення, та час на підготовку та проведення занять; погіршується психофізіологічний стан внаслідок очікування та спілкування зі студентами у невизначений розкладом час.

Ключові слова: дистанційне навчання, думка викладачів.

Постановка проблеми. Заклади вищої освіти реалізують основні правові, організаційні, фінансові засади своєї діяльності на основі Закону України «Про вищу освіту» [1].

Так, у розділі IX «Організація освітнього процесу» чітко визначені форми здобуття освіти в закладах вищої освіти (ст. 49).

Основними формами здобуття вищої освіти у сучасних закладах є: очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева, дуальна. Слід зазначити, що форми здобуття вищої освіти використовувались по-різному. Традиційно найбільше використовувались очна (денна, вечірня) та заочна форми навчання. Однак, в силу певних причин, в останні роки на перше місце вийшла дистанційна форма здобуття освіти.

Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [1].

Дистанційна форма здобуття освіти вводилась дуже швидкими темпами (на це були та є об'єктивні причини), відповідно, виникла проблема спроможності навчальних закладів забезпечити надання здобувачам освіти якісних освітніх послуг.

На наш погляд, дана проблема складається мінімум із трьох аспектів: готовність викладачів надавати послуги, готовність студентів сприймати послуги, наявність засобів комунікації. У своєму дослідженні ми обмежимось розглядом тільки першого аспекту.

Актуальність роботи обумовлена суперечністю між необхідністю надання якісних освітніх послуг та готовністю викладачів реалізувати даний процес в умовах дистанційної форми здобуття вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процес організації та практичної реалізації дистанційного навчання відображені у дослідженнях О. Андрєєва, К. Бугайчука, Н. Бугайова, О. Глазунової, П. Дітюк, М. Жалдака, Ю. Ільїна, О. Комісарова, Ю. Машбиць, М. Мокрієва, Н. Морзе, Л. Ляхощької, Н. Сиротенко, М. Ховрича та ін.

Мета дослідження – визначити думку викладачів про позитивні та негативні аспекти дистанційної форми здобуття вищої освіти.

Методологія дослідження включає загальнотеоретичні методи: аналіз і синтез педагогічної, психологічної, соціологічної літератури з проблеми дослідження; порівняння, систематизація, узагальнення, інтерпретація наявних теоретичних підходів та емпіричних результатів; аналітична індукція як прийом для формування універсальних тверджень про готовність викладачів до реалізації професійних завдань в умовах дистанційної форми здобуття вищої освіти.

Наукова новизна. Визначено та проаналізовано думку викладачів про позитивні та негативні аспекти дистанційної форми здобуття вищої освіти.

Результати дослідження. Під поняттям «процес навчання» прийнято розуміти взаємодію викладача та студента. Навчання складається з двох взаємопов'язаних процесів – викладання й учіння. Викладання – діяльність викладача в процесі навчання, яка полягає в повідомленні нових знань, формуванні умінь та навичок, яке відбувається на лекціях, лабораторних, практичних заняттях, в процесі самостійної роботи та практик. Учіння – цілеспрямований процес засвоєння студентами знань, оволодіння вміннями і навичками з метою формування загальних та професійних компетенцій, необхідних для реалізації професійних задач у майбутньому та саморозвитку. Коротше кажучи, процес навчання – це активна взаємодія двох осіб: викладача та студента. Зрозуміло, що ефективність цієї взаємодії рівноправно визначається кожним із них.

Основними завданнями нашого дослідження було визначити думку викладачів відносно дистанційного навчання за такими узагальненими критеріями:

- а) переваги переходу на дистанційну форму навчання;
- б) порівняльний аналіз очної денної та дистанційної форми;
- в) труднощі при організації дистанційного навчання;
- г) вплив дистанційного навчання на викладача;
- д) ефективність для студентів;
- е) зацікавленість, організаційний порядок та ясність у навчанні;
- є) взаємодія зі студентами та колегами.

Дослідження проводились шляхом онлайн анкетування викладачів технологічного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, які проводять освітній процес на спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Дистанційне навчання було введено у зв'язку із коронавірусною інфекцією COVID 19. Дослідження проводились тоді, коли викладачі пропрацювали більше року дистанційно, тому результати можна вважати репрезентативними.

Враховуючи розміри статті, нами буде викладено та проаналізовано дослідження з наступним аспектів: переваги переходу на дистанційну форму навчання; порівняльний аналіз очної денної та дистанційної форми; труднощі при організації дистанційного навчання; вплив дистанційного навчання на викладача.

Вибір для дослідження онлайн анкетування було вибрано, виходячи з наступних позицій:

Менш затратні – використання онлайн-середовища зменшує витрати на проведення опитування, оскільки анкета респонденту надається в електронному вигляді.

Немає чітких часових рамок, швидка реалізація – респондентам надавалось для відповідей кілька днів, непотрібно очікувати, коли повернуть заповнені паперові анкети. Дані накопичуються автоматично.

Точніші дані, вища якість – при проведенні традиційного анкетування наявні негативні наслідки, впливає людський фактор (неуважність, спілкування з колегами, людина кудись поспішає, помилки при заповненні анкети і т.п.). Кількість помилок при проведенні онлайн-досліджень є мінімальною, оскільки дані вносились безпосередньо в електронним варіант анкети, при необхідності, помилку без проблем можна було виправити.

Швидкий аналіз для організаторів та економія часу для респондентів: респондент відповідає у зручній для себе час.

Чесніші відповіді – анонімність онлайн-опитувань робить їх зручнішими, ніж традиційні інструменти досліджень. Таке явище має назву «пом'якшення ефекту інтерв'юера». Організатори дослідження впливають на відповіді самою своєю присутністю – деякі респонденти можуть давати «суспільно-прийнятні» відповіді на певні питання. Але, залишаючись наодинці з анкетною, вони стають чеснішими, що надзвичайно важливо для об'єктивності.

Легкість використання для учасників – люди, які мають доступ до інтернету, працюють у комфортному для себе режимі, можуть вибрати найзручніший для себе час.

Простота організації – немає необхідності збирати респондентів одночасно у певному місці.

Результати онлайн опитування наведені у відповідних таблицях.

Перший аспект «Переваги переходу на дистанційну форму навчання» включав відповідь на шість питань (табл 1).

Таблиця 1

Переваги переходу на дистанційну форму навчання

№	Відповідь	Відсотки
1	Зменшити ризик поширення вірусу через прямий контакт під час навчального процесу.	65
2	Можливість проводити заняття із студентами, які мають ознаки респіраторних інфекцій.	10
3	Можливість читати лекції на відстані, планування часу та простору, діалог зі студентами у вільній формі.	10
4	Навчальний процес у комфортних умовах, більш індивідуалізоване навчання.	5
5	Економія часу на поїздку на роботу.	5
6	Жодних	5

Оскільки дослідження проводилось під час пандемії COVID 19, то переважна більшість викладачів (75%) підтримували перехід на дистанційну форму навчання з метою запобігання розповсюдженню інфекції серед студентів та викладачів. 20% викладачів схильні вважати, що дистанційне навчання для них більш комфортне, а 5% вважають рівноцінним очне аудиторне та дистанційне навчання.

Другий аспект «Порівняльний аналіз очної денної та дистанційної форми навчання» (табл. 2) включав дев'ять тверджень, відповіді на які розподілялись на п'ять категорій: 1– абсолютно не згоден; 2 – не згоден; 3 – мені байдуже; 4 – згоден; 5 – абсолютно згоден.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз очної денної та дистанційної форми навчання

№	Твердження	1 Абсолютно не згоден (а)	2 Не згоден	3 Мені байдуже	4 Згоден	5 Абсолютно згоден (а)
1	Я віддаю перевагу дистанційному навчанню, а не звичайним заняттям в університеті.	15	80	5		
2	Я зацікавлений, щоб навіть після закінчення періоду карантину заняття проводилися дистанційно.	25	57.5	12.5	5	
3	Я вважаю за краще приходити до університету, щоб реалізовувати освітню програму на заняттях в аудиторіях.			10	50	40
4	Мені комфортніше викладати дистанційно, а не у звичайному форматі навчання в університеті.	25	57.5	7.5	10	
5	Якість мого життя покращала після переходу на дистанційне навчання.	20	55	10	14	5
6	Дистанційне навчання потребує додаткових витрат мого часу на технологічну підготовку.		5	5	50	40
7	Дистанційне навчання дозволяє мені заощадити час на підготовці та поїздки до університету.	20	25	5	50	
8	Я бажаю поєднувати систему дистанційного навчання із традиційною роботою в університеті.	5	15	10	50	20
9	Я приділяю багато часу підготовці навчальних посібників та занять для дистанційного навчання.		10	5	50	35

Відповіді за твердженнями 1,2,3,4 свідчать, що 90-95% викладачів надають перевагу звичайним заняттям, причому після карантину хочуть працювати в університеті 82,5%. 85% та 90% (питання 9, 6)

вважають, що суттєво збільшився час на технічну та методичну підготовку до занять. Думка викладачів відносно економії часу на поїздку до університету (питання 7) розділились порівну, що мабуть відображає відстань (відповідно, час) проживання від університету. 70% (питання 7) не бажають поєднувати дві форми здобуття вищої освіти, а 75% (питання 5) вважають, що якість їхнього життя не покращилась після переходу на дистанційне навчання.

Третій аспект «Труднощі при організації дистанційного навчання» (табл. 3) включав відповідь на п'ять питань.

Таблиця 3

Труднощі при організації дистанційного навчання

№	Відповідь	Відсотки
1	Знижується активність безпосередньої комунікації студент-студент, студент-викладач, викладач-викладач; розумовий процес відбувається, більшою мірою, за допомогою комп'ютерних технологій (скопіював-вставив); відсутній особистий контакт; багато часу витрачається на «спілкування» з технікою.	50
2	Неякісний Інтернет, недостатній рівень технічного забезпечення у студентів.	20
3	Проблеми, пов'язані зі специфікою предметів: неможливість сформулювати багато навичок дистанційно.	20
4	Відсутність безпосереднього спілкування зі студентами.	5
5	Інші проблеми.	5

Результати свідчать, що половина викладачів основною трудностю дистанційного навчання вбачають відсутність безпосередньої комунікації зі студентами та колегами, зниження розумової діяльності студентів. 20% відзначають труднощі технічного характеру та неможливість сформулювати багато навичок дистанційно. За нашим аналізом відповідь на третє запитання надавали викладачі, які викладають дисципліни технічного профілю. Зрозуміло, що основна частина професійних компетенцій студентів технічних профілів формуються при виконанні лабораторних робіт в лабораторіях та практичних завдань у навчальних майстернях університету. Сформулювати дані компетенції без відповідної матеріально-технічної бази та безпосередньої участі викладача неможливо.

Четвертий аспект «Вплив дистанційного навчання на викладача» (табл. 4) включав відповідь на три питання.

Таблиця 4

Вплив дистанційного навчання на викладача

№	Відповідь	Відсотки
1	Негативно.	95
2	Важко відповісти.	5
3	Негативно, тому що:	
3.1.	Значно зменшилась рухова активність, мінімізувалася особистісна комунікація за рахунок обмеження спілкування.	20
3.2.	Потребує додаткових витрат часу.	15
3.3.	Вимагає додаткових матеріальних витрат за придбання техніки.	20
3.4.	Весь час необхідно перебувати на зв'язку, постійна емоційна напруга, втома.	15
3.5.	Велике навантаження на очі.	15
3.6.	Підготовка до занять займає багато часу.	10
3.7.	Бракує живого спілкування.	5

Метою дослідження з даного аспекту було визначення, як дистанційна форма здобуття вищої освіти впливає безпосередньо на викладача. Аналіз відповідей з даного питання свідчить, що 95% викладачів негативно відносяться до такої форми організації. Основними причинами незадоволення були: суттєве зменшення фізичного навантаження на організм та зменшення комунікацій (20%), а також фінансові витрати на придбання відповідного технічного забезпечення (ноутбук, камера і т.п.) (20%) при збільшенні часу на підготовку до проведення занять (15%) та самого заняття (10%). 15% викладачів відзначили психофізіологічний фактор: постійна емоційна напруга від необхідності весь час перебувати на зв'язку із студентами та втома, що виникає від всього процесу.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можемо констатувати наступне:

1. Переважна більшість викладачів (75%) вважають за доцільне використовувати дистанційну форму здобуття вищої освіти при наявності зовнішніх негативних факторів впливу на здоров'я та життя учасників освітнього процесу.

2. Порівнюючи очну денну та дистанційну форму здобуття вищої освіти, викладачі надають перевагу очній денній формі (90–95%), аргументуючи свою думку можливістю більш якісно

реалізувати освітню програму на заняттях в аудиторіях та збільшенням часу на технічну та методичну підготовку до занять.

3. Основними труднощами при дистанційній формі здобуття вищої освіти викладачі вбачають відсутність безпосередньої комунікації зі студентами та колегами, зниження розумової діяльності студентів, неможливість сформувати значну частину професійних компетенцій у студентів технічних профілів без виконання лабораторних робіт в лабораторіях та практичних завдань у навчальних майстернях.

4. Абсолютна більшість викладачів (95%) вважають, що дистанційна форма здобуття вищої освіти впливає на них негативно, оскільки: зменшується рівень комунікації викладач-студент, викладач-викладач; збільшуються фінансові витрати на придбання відповідного технічного забезпечення, та час на підготовку та проведення занять; погіршується психофізіологічний стан внаслідок очікування та спілкування зі студентами у невизначений розкладом час.

References

1. Закон України «Про вищу освіту» (2014). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 31.07.2022).
Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» (2014) [Law of Ukraine «On Higher Education»]. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

Khovrych M.

ORCID 0000-0002-1494-4550

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate professor,
Head of Department of Technological Education and Information Technologies,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: n.khovrich@gmail.com*

DISTANCE EDUCATION IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION (ANALYSIS OF TEACHERS' OPINIONS)

The article examines the problem of implementing a distance form of higher education. The results of the study of teachers' opinions were analyzed.

The purpose of the study is to determine the opinion of teachers about the positive and negative aspects of the distance form of higher education.

Research methodology includes general theoretical methods: analysis and synthesis of pedagogical, psychological, sociological literature on the research problem; comparison, systematization, generalization, interpretation of existing theoretical approaches and empirical results; analytical induction as a technique for forming universal statements about the essence and peculiarities of the organization of distance learning in institutions of higher education.

Scientific novelty. The teachers' opinion on the positive and negative aspects of distance learning in higher education institutions was determined (in the first approximation).

Conclusions. As a result of the conducted research, we can state the following:

1. The vast majority of teachers (75%) consider it expedient to use a distance form of higher education in the presence of external negative factors affecting the health and life of participants in the educational process.

2. Comparing the full-time and distance form of higher education, teachers prefer the full-time form (90-95%), justifying their opinion by the possibility of better implementing the educational program in classrooms and by increasing the time for technical and methodical preparation for classes.

3. Teachers see the lack of direct communication with students and colleagues, a decrease in students' mental activity, the impossibility of forming a significant part of professional competences in students of technical bias without performing laboratory work in laboratories and practical tasks in educational workshops as the main difficulties in the remote form of higher education.

4. The absolute majority of teachers (95%) believe that the remote form of obtaining higher education affects them negatively, because: the level of teacher-student, teacher-teacher communication decreases; financial costs for the purchase of appropriate technical support and time for training and conducting classes increase; the psycho-physiological condition worsens as a result of waiting and communicating with students at an unscheduled time.

Keywords: remote form of higher education, teachers' opinion.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2022 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Торубара О.М.**